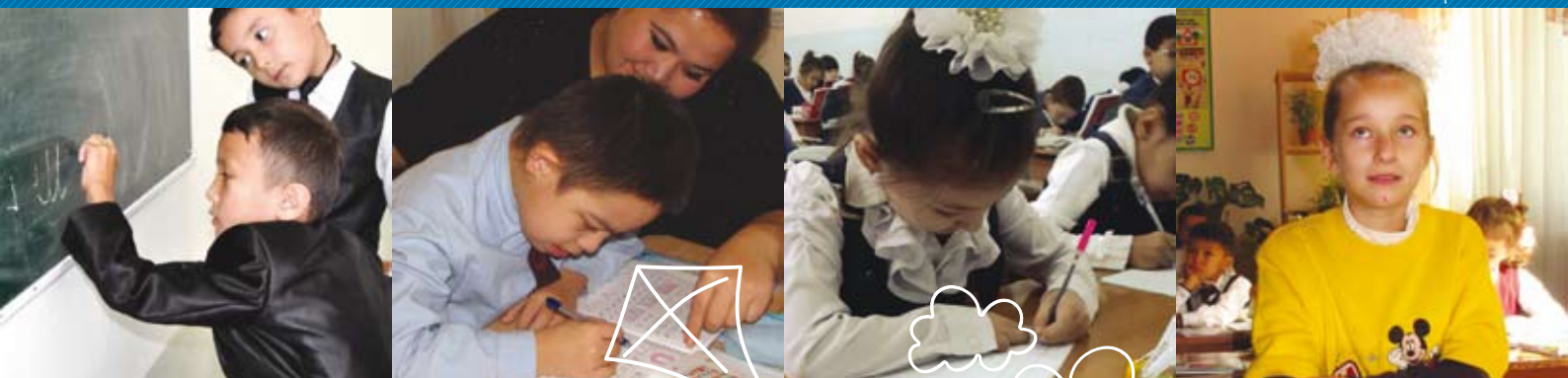

№6-Сон
Январь – февраль 2016

Ўзбекистонда инклюзив
жамиятни тараққий
топишига туртки
Бет. 4

Лойиҳанинг
10 мувафақияти
Бет. 8

Шахслар,
кечмишлар,
тақдирлар...
Бет. 10-23

Шахслар, кечмишлар, тақдирлар...

Лойиҳанинг 10 муҳим
мувафақияти ҳамда
омадга эришилганликнинг
12 ҳикояси

Европа Иттифоқи

РБИММ

Ўзбекистон Республикаси

«Ўзбекистоннинг алоҳида эҳтиёжли болаларини инклюзив таълим олиши» лойиҳаси Европа Иттифоқи томонидан молиялаштирилмоқда ва HumanDynamics раҳнамолигидаги консорциум орқали амалга оширилмоқда.

№6 – сонимизда

2016 йилнинг январь-февраль ойларида лойиҳада амалга оширилган асосий ишлар рўйхати

▼ бет.

РБИММ нинг директори Алимова Васида Сатторова билан кириш суҳбати	4
Лойиҳанинг 10 мувафақияти	8
Инклюзив таълимнинг 2015-2017 йиллардаги Миллий стратегияси	8
Стратегия хусусида 5 асосий далил	9
Омадга эришилганликнинг 12 ҳикояси	
Биринчи ҳикоя: Босқичма-босқич одимлаб	10
Иккинчи ҳикоя: Меҳр нуридан баҳра олиб	12
Учинчи ҳикоя: Барчасини уддалаймиз	13
Тўртинчи ҳикоя: Зоянинг янги олами	14
Бешинчи ҳикоя: «Мен – кўнгиллиман!»	15
Олтинчи ҳикоя: Эътиборингиз ва жонқуярлигингиздан миннатдормиз	16
Еттинчи ҳикоя: Инклюзив таълим – амалда	17
Саккизинчи ҳикоя: «Шамсия» болалари – меҳр тафтида	18
Тўққизинчи ҳикоя: Она нигоҳи	19
Ўнинчи ҳикоя: Кўрқувни енгиб	21
Ўн биринчи ҳикоя: «Орзуим – келажақда яхши инсон бўлсин...»	22
Ўн иккинчи ҳикоя: Қўллаб-қувватлаш Маркази	23
Фойдали ресурслар	24
Экспертларимиз лойиҳа ҳақида	26

Биз билан алоқа манзили:

«Ўзбекистоннинг алоҳида эҳтиёжли болаларни инклюзив таълим олиши» лойиҳасининг офиси, Республика болалар ижтимоий мослашуви маркази Абдулла Қаҳҳор кўчаси, 34, Тошкент шаҳар, 100100, Ўзбекистон
Тел.: +998 90 980 59 85

E-mail: inklyuzivnoe.obrazovanie@hd-ie.com

Лойиҳа веб-сайти: <http://www.inclusive-education.uz/>

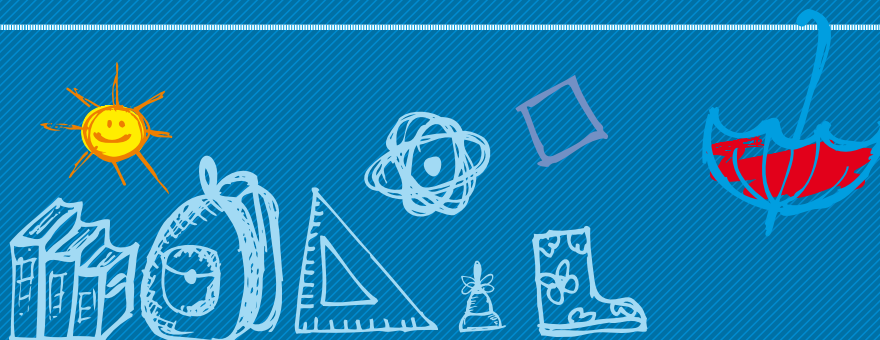
Биз билан Фейсбукдаги саҳифа орқали боғланинг:

<https://www.facebook.com/inclusive.uz>

Лойиҳада 2016 йилнинг январь-февраль ойларида амалга оширилган асосий ишлар рўйхати

5.01.2016	Самарқанд шаҳрида ОАВ вакиллари учун семинар-тренинг
8.01.2016	Урганч шаҳрида ОАВ вакиллари учун семинар-тренинг
12.01.2016	Наманган шаҳрида ОАВ вакиллари учун семинар-тренинг
14.01.2016	Термиз шаҳрида ОАВ вакиллари учун семинар-тренинг
17.01 – 29.01.2016	ТППК тренинглари бўйича халқаро эксперт Регина Сабуляускиенинг ташрифи
20.01 – 21.01.2016	Тошкент, Сурхондарё, Наманган вилоятларининг ТППК аъзолари учун тренинг
22.01.2016	II ишчи гуруҳининг учрашуви
26.01 – 27.01.2016	Самарқанд ва Хоразм вилоятлари ТППК аъзолари учун тренинг
15.02 – 20.02.2016	Инклюзив таълим бўйича халқаро эксперт Мэтью Гриффитснинг ташрифи
23.02.2016	Лойиҳа Бошқарув Қўмитасининг тўртинчи кенгаши

Ўзбекистонда инклюзив жамиятни тараққий топишига туртки

Лойиҳа юзага келишининг бош сабабчиси Республика болалар ижтимоий мослашуви маркази (РБИММ)нинг раҳбари Алимова Васида Сатторова билан интервью

Лойиҳани ташкил этиш ҳақидаги ғоя қандай юзага келди?

«Ўзбекистоннинг алоҳида эҳтиёжли болаларини инклюзив таълим олиши» лойиҳаси 2010 йилда РБИММ ташаббуси билан юзага келди. РБИММ ташкил топганидан бери Халқ таълими вазирлиги ҳамда Соғлиқни сақлаш вазирлиги билан ижтимоий мослашув, соғлиқни сақлаш масалалари борасида хабар берган тарзда узвий алоқада фаолият олиб

борганлиги шубҳасиз. Дастлабки босқичданоқ номлари кўрсатилган вазирликлардаги етук мутахассисларини ўз ичига олувчи Жамоатчилик кенгашига асос солинган. Аввалданоқ, жамоатчилик ташкилоти сифатида РБИММда болаларни ижтимоий инклюзиясига йўналиши бўйича ишловчи гуруҳ ёки иттифоқ тузилишига муваффақ бўлинди. Биз барча вазирликларнинг истакларини умумлаштириб, фаолият йўналиши ҳамда

ўзига хосликларини ҳисобга олган ҳолда мамлакатимиздаги барча бўлинмалар орқали жамоатчиликка етказамиз.

РБИММ лойиҳанинг асосий сабабчиси бўлишига қарамай, уни амалга ошириш Халқ таълими вазирлиги, Соғлиқни сақлаш вазирлиги, Аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш ва меҳнат вазирлиги, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Молия вазирликлари билан бевосита узвий алоқада олиб борилади.

– Лойиҳа Ўзбекистонда инклюзив таълимни жорий этиш ҳамда РБИММнинг фаолиятига ўз таъсирини қандай кўрсатди?

– Лойиҳа биринчи ўринда Марказнинг алоҳида эҳтиёжли болаларнинг ҳуқуқларини таъминланиши борасидаги фаолиятини бир неча қадам олдинга силжитди. Шубҳасиз, бу ишлар аввал ҳам олиб борилган, бироқ лойиҳа фаолиятимизнинг келгусидаги ривожланишига кучли туртки бўлди. Иккинчидан, лойиҳа нафақат вазирлик ва муассасаларнинг мутахассислари, балки РБИММ мутахассисларининг ҳам билим даражаси ва малакасини ошириш имконини берди. Лойиҳа доирасидаги фаолиятларида ходимларимиз бошқа мамлакатларнинг инклюзив амалиёти тажрибасини ўрганиш, маҳоратини

ҳосил қилиш орқали, айтишимиз мумкинки, инклюзив таълим жабҳасидаги ўз билимларини уч баробар орттиришди. Учинчидан, бу инклюзив таълимга ёндошувдир. Биламизки, инклюзив таълимга нисбатан ягона нуқтаи назар, қараш йўқ. Ҳар бир мамлакат ўз имкониятларидан келиб чиқишини ўрганган ҳолда биз, лойиҳа тўғрисида жуда катта ахборотга эга бўлдик. Ҳар бир мамлакатнинг ижобий тажрибаси ва чиқарган сабоқлари доимо фойдали бўлиб келган; айтишадик-ку, ўзгалар қилган хатолардан хулоса чиқариш, ўрганиш осонроқ деб. Инклюзив таълимнинг баъзи бир томонлари муаммоларга айланиб кетиши мумкинлигини билиш биз учун муҳим бўлди. Вазирлик ва муассасаларнинг мутахассислари жалб қилинган Ўзбекистонда инклюзив таълимни ривож-

лантирилишига ёндошув ҳамда тузилмасини ишлаб чиқараётганимизда, биз турган гапки, ички жиҳатларимиз – менталитет, турмуш тарзи, таълим тизими ва соғлиқни сақлаш каби бир қатор жиҳатларни ҳисобга олдик. Шу каби барча омиллардан келиб чиқиб, Ўзбекистон шароитида муқобил бўлган моделни ишлаб чиқаришга ҳаракат қилдик. Ва, албатта, энг муҳими – инклюзив таълим бўйича мавжуд бўлган меъёрий-ҳуқуқий базани чуқур таҳлил қилишга муваффақ бўлдик. Ўзбекистон қонунчилик базасида кучли жиҳатлар жуда кўп, шу билан бирга инклюзив таълимнинг ишга туширилишида алоҳида эҳтиёжли болалар ва уларнинг оналарига юқори малакали таълим олиш учун шартшароит яратиш тарафидан

ҳали кўриб чиқилиши зарур бўлган жиҳатлар ҳам мавжуд эканлигини аниқладик. Лойиҳа доирасида ОЎЮнинг талабаларига инклюзив таълим бўйича курсларни йўлга қўйдик, 2015-2017 йиллар учун инклюзив таълим бўйича Миллий стратегиямизни ишлаб чиқдик, шунингдек, болалар ҳуқуқларини таъминлашга доир бир қанча ҳужжатларни ишлаб чиқдик. Бу, албатта, халқаро ва миллий экспертларнинг қўллаб-қувватлари асосида амалга оширилди. Таъкидлаб ўтиш жоизки, буларнинг ҳаммаси жамаотчилик уюшганлигида юзага чиққан ишлардир. Жалб қилинган ҳеч қайси вазирлик четда қолмади, ишга барча баҳоли қудрат ўз ҳиссасини қўшди.

Яна аҳамиятга молик бўлган жиҳати шундан иборатки, аҳолини хабардор қилиш фаолиятига мувофиқ, ота-оналар, педагоглар, мутахассислар ушбу соҳа юзасидан кўп маълумотга эга бўлишди. Ота-оналарнинг РБИММ филиаллари, Ресурс марказлари ҳамда Халқ таълими вазирлигидан маслаҳат сўраб ёки фарзандларини таълим муассасаларига жойлаштиришда ёрдам сўраб қилган мурожаатлари сонининг ошиши бунинг асосий кўрсаткичидир. Ҳаттоки ўз яқинларимга ҳам бу соҳада тушунтирув ишларини олиб бордим, десам, ишонмаслигингиз мумкин; бироқ ўйлайманки, бу билан мен жамиятни ушбу соҳадаги хабардорлигини оширишга ўз ҳиссамни қўшдим. Хизмат сафарларимнинг биридан қайтаётганимда поездда инклюзия масаласини

ошкора намоён қилинаётган фильмни кўрдим ва бу мени қувонтирмай қолмади.

Аминманки, инклюзив таълим бўйича талабаларни тайёрлайдиган курс режалаштирганимиздек амалга ошса, ушбу масала деярли юқори даражада кўриб чиқилган бўлади ҳамда ота-оналар ва мутахассисларнинг хабардорлиги йилдан-йилга ортади. Албатта, алоҳида эҳтиёжли болаларга шароит яратиш учун туртки бўладиган мавжуд меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларга ўзгартириш киритиш каби вазифалар ҳам турибди. Маълумки, Ўзбекистон БМТнинг имконияти чекланган кишиларнинг ҳуқуқларини таъминловчи Конвенцияни ратификация қилиш йўлидан бормоқда. Шу тарзда етарли шарт-шароитларнинг яратилиши – конвенция ратификация қилинишининг асосий

муҳим омилларидан бири бўлиб ҳисобланади.

– Ушбу лойиҳа Ўзбекистонда инклюзив таълимни жорий қилиш жабҳасидаги аввалги лойиҳалардан нимаси билан ажралиб туради?

– РБИММ тарихида бу лойиҳа энг комплекс ва кенг қамровлидир. Энг муҳими – ўз ордидан натижа қолдираяпти. Мукамал ишлаб чиқилган меъёрий-ҳуқуқий база барқарор ва узоқ муддатли истиқболни таъминлайди. Ушбу нуқтаи назардан лойиҳа фаолиятини бошлаганидан буён мамлакатимиздаги инклюзив таълимнинг ривожланишига пойдевор қўйилишига ғоят катта ўз ҳиссасини қўшди. Лойиҳагача мамлакатимизда инклюзив таълим мавжуд бўлганлигини таъкидлаб

ўтмасак бўлмайди. Мактабда ўқиб юрган пайтимда синфимизда ДЦПли тенгдошим мен билан таълим олган. Биз бунга бошқача нигоҳ билан қарамас эдик: у ҳам биз қатори мактабга қатнар эди, билим олди, мактабни тугатиб эса мутахассисликка ўқиди, оила қурди. Ҳеч ким унинг ҳамма қатори таълим олиши ва яшаши имкониятларига шубҳа кўзи билан қарамас, биз буни табиий деб қабул қилар эдик. Бу 90-йиллардаги ҳолат ҳали. Инклюзив таълим Ўзбекистонда доимо бўлган, фақатгина узук-юлуқ шаклда эди. Биз уни кенг қамровли қилиб, барча жойларда амалга оширмақчимиз. Ҳозир ушбу жараёнга барча тарафлар жалб қилинмоқда. Аввал бир йўналишдагина фаолият олиб

борган асосий вазирликлар, ота-оналар ҳамжамияти, ННТ ва бошқа муассасалар бундан мустасно эмас. Ушбу лойиҳа Ўзбекистон жамиятида инклюзив таълимни ривожланиш жараёнига барча тарафларни торта олди.

– Лойиҳада иштирок этиш шахсан Сизга қандай ўз таъсирини кўрсатди?

– Лойиҳа асосий ташаббусининг раҳбари сифатида лойиҳа гуруҳи билан ишлашда катта тажриба орттирдим. Бу менга, РБИММ фаолияти, мутахассисларимизнинг ишларига ишни ташкил этишимизга, янгиликларни ўрганишимизга, лойиҳа фаолиятига ёндошувимизга, дунёқарашимизга ижобий таъсирини кўрсатди. Албат-

та, барчамиз турли тоифа, миллат, менталитетга мансубмиз, бироқ мен ҳар доим ниманидир ўрганишга интиланман ҳамда энг яхши нарсани олишга ҳаракат қиламан. Ўзим учун ишни ташкил қилиш тамойилидан тортиб, алоқаларни шакллантиришга бўлган кўп фойдали жиҳатларни олдим. Умид билдираманки, эгалланган тажриба келажакда менга ва ҳамкасбларимга ишларда ва ҳаёт йўлларида катта ёрдам беради.

Коммуникация ва жамоатчилик билан алоқа ўрнатиш бўйича эксперт Наргиза Аликулова суҳбатлашди.

Лойиҳанинг 10 мувафаққияти

1. Инклюзив таълим бўйича 2015-2017 йилдаги Миллий стратегияни ишлаб чиқишга **5** асосий вазирлик, ННТ, Олий Мажлис ва бошқа ташкилотлардан **26** мутахассис жалб қилинди.
2. Алоҳида эҳтиёжли **1410** бола таълим олишлари учун лойиҳадаги беш етакчи ҳудуддаги умумий таълим тизимига киритилди.
3. Лойиҳа доирасида **5** ҳудуд (Тошкент, Самарқанд, Наманган, Урганч, Термиз)да **30** етакчи мактаб ва болалар боғчаси ишга туширилди.
4. Лойиҳа доирасидаги махсус тренинг ва семинарларда **60** та тренер, **944** педагог ва тарбиячилар, **247** мактаб эксперти ва ёрдамчи ходим (логопед, кўнгилли ва бошқа)лар, **714** ота-она, шунингдек, **90** тиббий-психологик-педагогик комиссиянинг экспертларига сабоқ берилди.
5. Лойиҳа ишига Австрия, Латвия, Литва, Македония, Финландия ва Буюк Британиядан **8** халқаро экспертлар жалб қилинган.
6. Инклюзив таълим бўйича **7** та ота-оналар клуби ҳамда **5** та Ресурс марказлари ташкил этилди.
7. Лойиҳада очилган Ресурс Марказларида **1511** та консултация ўтказилди.
8. Лойиҳа юзасидан **6** та бюллетень ва жамоатчилик, давлат органлари, ота-оналар, педагог ва болаларга ахборот берувчи **5** та қўлланма ўзбек ва рус тилларида тайёрланди.
9. Чоп этилган бюллетенларнинг умумий адади **3000** нусха, ахборот қўлланмаларининг адади эса **1500** нусхани ташкил қилади.
10. Мамлакатдаги ОАВда **90** та мақола ва ахборот материаллари чиқарилди, лойиҳанинг **5** та ҳудудидаги ОАВнинг **65** та журналистига инклюзия масалаларини ёритишга қаратилган тренинглар ўтказилди.

Инклюзив таълимнинг 2015-2017 йиллардаги Миллий стратегияси

2014 йилни «Соғлом бола йили» ва 2015 йилни «Қарияларни қадрлаш ва эъзозлаш йили» деб аталиши, шунингдек, ўзбек ҳукумати томонидан БМТни Имконияти чекланган кишиларнинг ҳуқуқлари тўғрисидаги конвенциясини ратификация қилиниши ҳамда

деинституционализация йўналишларига қилинаётган саъйи-ҳаракатларни ҳисобга олган ҳолда шуни айтиш мумкинки, Ўзбекистонда ўтказилаётган ислоҳатлар ижтимоий интеграцияни ошаётганлигидан ҳамда ўзбек жамиятининг турли қатламларига қаратилган

Стратегия хусусида 5 асосий далил

1. Стратегия Ўзбекистонда инклюзив таълимни ривожлантиришга бағишланган 5 бўлимдан иборат:

I-бўлим – Инклюзив таълимни ишлаб чиқиш ва самарали хизматларини кўрсатиш

II-бўлим – Инклюзив таълим ривожланишининг қонунчилик ва молиявий асослари

III-бўлим – Инклюзив таълим масалалари бўйича идоралараро ҳамкорликни таъминлаш

IV-бўлим – Инклюзив таълим бўйича аҳолининг хабардорлигини ошириш

V-бўлим – Стратегиянинг амалга оширилиш мониторинги ва баҳоланиши

2. Стратегияни ишлаб чиқишда 26 та миллий ҳамда халқаро экспертлар жалб қилинди.

3. Стратегия муҳокамасида 10 та ташкилот (5 асосий вазирлик, Олий Мажлис, РБИММ, «Сен ёлғиз эмассан» Фонди, Ўзтелерадиокомпания, ЎЗА Миллий агентлиги) қатнашди.

4. Стратегияни ишлаб чиқишда 5 та семинар ва ишчи учрашувлар ўтказилди. встреч.

5. Стратегия 82 бетдан иборат.

сиёсий муносабатлар пухта йўналтирилаётганлигидан далолат бермоқда. Инклюзив таълим тизимини ривожлантириш ва самарали татбиқ этиш учун шу каби ташаббуслар қонунчилик асосида амалга оширишни ҳамда ҳимоя қилинишини талаб этилади.

Инклюзив таълимнинг 2015-2017 йиллардаги Миллий стратегияси шунини кўрсатмоқдаки, Ўзбекистонда айни пайтда инклюзив таълимни ҳаётга татбиқ этиш учун ҳар тарафлама сиёсат ишлаб чиқилмаган. Бироқ, асосий

вазифа – беш вазирлик (Халқ таълими вазирлиги, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Соғлиқни сақлаш вазирлиги, Аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш ва меҳнат вазирлиги, Молия вазирликлари) ва Ўзбекистон жамиятини инклюзив таълим таъминлашини татбиқ қилишга йўналтириш ҳисобланади. Ушбу Стратегиядаги асосий эътибор, Ўзбекистон таълим тизимида катта аҳамиятга эга бўлган ҳуқуқий ва маъмурий масалаларга амал қилган ҳолда Европа тажрибасининг энг яхши тарафларини қўллашга қаратилган. Инклю-

зив таълимнинг 2015-2015 йиллардаги Миллий стратегиясига мувофиқ, Ўзбекистонда инклюзив таълим тизимини татбиқ қилишнинг аниқ ва қўйилувчи одимларигагина эмас, келгусида ушбу соҳада белгиланган комплекс сиёсатни юритилишини таъминлашига ҳам етарлича аҳамият берилган. Ўзбекистонда тўпланган далилларга асосланган ҳамда амалиётда ўз тасдиғини топган мавжуд Стратегия тўлақонли инклюзив таълим сиёсатининг яратилишини мувофиқлаштириш ва йўналтиришнинг имконини беради.

Босқичма-босқич одимлаб

Муаллиф: Наманган вилояти инклюзив таълим бўйича координатори **Мақсуда Муҳсинбоева**

Яқиндагина ҳароратли кунларга тўла ёз фасли эди, энди эса деразамиздан кумуш қишга яқинлаштирувчи куз намоён бўлмоқда. Инклюзив таълим билан ишлаш жараёнимизни ҳам мен табиатнинг йил фаслларига ўхшатаман. Инклюзив таълимни Наманган ҳудудимизга олиб киришдаги иш жараёнига жуда ҳам қизишиб кетдик: ресурс марказини очдик; етакчи таълим муассасаларининг мутахассислари, вакиллари, тренерларини тайёр-

ладик; алоҳида эҳтиёжли болаларни тўпладик, уларни кўп босқичли текширувлардан ўтказиб мактабга ва боғчага сентябрдан қабул қилиб олиш учун тайёргарлик ишларини олиб бордик...

Ўқув йили бошланганлигига атиги 2 ой бўлганига қарамай, болаларимиз мувафақиятга эришишмоқда: мактаб синфидаги тенгдошлари қатори ёзишни, ўқишни, қайта ҳикоя қилиб беришни, шеърни ёддан ўқишни ўрганишди.

Масалан, 1-синф ўқувчиси Абдулло Мансуров билан сирлашганимда, у мактаб унга жуда ёқаётганлигини, бу ерда унинг дўстлари, ўқитувчиси кўришини айтди. Мактабда нима ўрганганлиги ҳақида сўраганимда, у суҳбатлашишни, чиройли расм чизишни, ҳарфларни таниётганлигини, яна у жуда кўп шеърлар ёд олганлигини билдирди. Бўғинлаб ўқишга эса бир мунча қийналаётганлигини, бироқ ҳаракат қилаётганлигини тан олди.

Айни шу синфда фикр юри-тишга бошлаган, ёзда ан-глашни бошлаган Диёрбек Раҳмоналиев ҳам ўқийди. Синф раҳбари Нилуфар Худойкулованинг айтишича, аввал у умуман гапирмаган, индамайгина турган (врач-лар унга алалия ташхисини

муҳим аҳамиятини таъкид-лаб ўтмасак бўлмайди. Улар билан суҳбатлаша туриб, кучли ҳаяжон билан ўғли ёки қизининг эришаётган мувафаққияти ҳақида гапи-раётганида овози ҳаяжон ва ғурурдан титраётганлиги-нинг гувоҳи бўласиз. Ота-

бир иштирокчи фаол тарз-да кузатишлари, тажрибаси таълимга самарали ёндо-шуви ҳақида сўзлади. Бир сўз билан айтганда, ушбу учрашувдан икки тараф ҳам ўзига фойдали нарса олди. Шу каби иштирокчи-ларни кўрганингда, барча

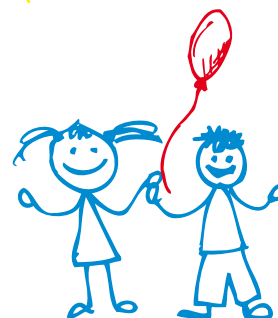
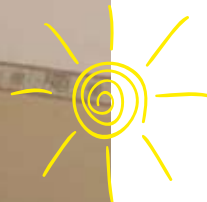
қўйишган экан), сўзларни та-лаффуз қилишга қийналган. Ҳозирги пайтда эса Диёрбек сўзларнигина талаффуз этиш билан чекланмай, гапиришга бошлаган, ҳатто дарс пайтида партадоши дарсни тинглашга ва вази-фасини бажаришга ҳалақит берса унинг устидан шикоят ҳам қилади. Бу каби мисол-лар жуда кўп. Инклюзив таълим тўғрисида сўз юритганимизда, ўқитувчиларга фарзандла-ри билан ишлашга ёрдам бераётган ота-оналарнинг

оналар билан ишлаётганда бунга ўзгача ёндошув асо-сида иш кўриш шартлигини, уларга тарбияланувчи ёки ўқувчининг отаси ёки она-си сифатида эмас, балки асосий ҳамкор сифатида мулоқот ўрнатиш шарт. Сентябрьнинг охирида биз ресурс маркази тадбирлари доирасида ота-оналар ва дефектолог билан учра-шув ўтказдик. Учрашувдаги мулоқот жараёни қизгин ва ўта қизиқарли ўтди, кўп са-воллар берилди, мулоҳаза, тавсиялар айтилди. Ҳар

фуқаролар ушбу жараёнга бефарқ эмаслигига. жараён ичида эканлигини англаб етасан. Шу каби қисқача мулоҳазаларни билдира ту-риб, кейинги сафар албатта, қаршиликларга қарамай ҳар куни мўъжизага дуч келаёт-ган ва мўъжиза яратаётган ўқитувчилар ҳақида албат-та ёзаман деган қарорга келдим. Шу каби инсонлар сафимизда турган экан, инклюзив таълимни татбиқ этиш амалиёти самарали бўлишига ишонаман.

Мехр нуриддан баҳра олиб

Амир Бозоров, Самарқанд шаҳридаги 13-сонли етакчи мактаб

Амир 9 ёшда, у 13-сонли етакчи мактабнинг 1-синфида ўқийди. Бироқ бундан аввал Амир махсус мактабда 1 йил таълим олган. Лойиҳа тўғрисида хабар топган онаси уни 13-умумтаълим мактабига ўтказишга қарор қилди. Етакчи мактабга болани қабул қилишди, бироқ унинг ёнида кузатувчиси бўлишини илтимос қилишди. Бундай заруриятнинг юзага келиши табиий бир ҳол. Амир қувноқ ва жуда ҳаракатчан бола, жим ўтиради, синфда бўлиш унга жуда оғир. Амирда ҳарфларни туташ нуқталар орқали бирлашти-

риш, ёзиш кўникмасини эгаллаш қийин кечмоқда. Амирнинг бахтига унинг таянчи сифатида кўнгилли Зилола ишламоқда. Амир мактабда ўқийди, бироқ жисмоний тарбия каби фанлар бўлган пайтда кўнгилли қиз Зилола у билан ўйин машғулоти ўтказади. Чунки Амир жисмоний тарбия дарсига чиқишга кўрқади, «Бу дарс шовқинсуронли дарс», – дейди у. Амир узоқдан спорт залида шуғулланаётган синфдошларини кузатишга бошлади. Аввал у ҳатто спорт залининг деразаси ёнига келишга

ҳам кўрқар эди. Амир анча хотиржамроқ бўла бошлади, ўқиш завқини ҳис этиб, мактаб вас инф тадбирларида иштирок эта бошляпти. «Ривожланиш даражасига кўра, – дейди ўқитувчи Юсупова Лола Валерьевна, Амир ўз тенгдошларидан орқада қолмоқда, бироқ бу муҳим эмас. Муҳими, вазифаларни синфда бажаришга ўрганмоқда». Улғайганида Амир ҳаётда ўз ўрнини топишига унинг устида ишлаётган мураббий, яқинларининг ишончлари комил. Бунга тўлиқ ишонса бўлади.

Барчасини уддалаймиз!

Муаллиф: Самарқанд шаҳар,
35-мактабнинг 1-«Д» синф ўқувчиси
Жўрақулова Дилнуранинг онаси

Кўргулик экан, куйиш натижасида қизимнинг 1,5 ёшида икки қўлидаги бармоқларини кесиб ташлашди. Шунга қарамай, биз 35-умумтаълим мактабига боришга тайёргарлик кўра бошладик. Янги ўқув йили бошида болалар, ўқитувчи ҳаммага ўхшамайдиган. алоҳида эҳтиёжли Дилнурани қандай кутиб олар эканлар, деган хавотирда эдик. «Биз тўғри танлов қилдик» дейишга арзийдиган вақт ҳам ўтди. Қизим яхши ўқимокда, тенгдошлари билан дўстлашган, ўқитувчиси билан яхши муносабатда. Ота-оналар мажлисида Дилнуранинг дафтарларини ўрнатилган сифатида кўрсатилиши инклюзив таълим мувафақият йўлида эканлигининг далилидир. Унинг асосий эҳтиёжлари сифатли таълим олишига тўсқинлик қила олмади. Алоҳида эҳтиёжли боланинг онаси сифатида шундай фарзанди бор бошқа ота-оналарга айтишим керакки, «**Сиз барчасини уддалайсиз, инклюзиядан қўрқманг!**»

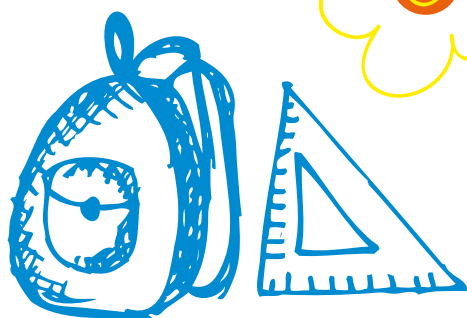

Сизга Самарқанд шаҳар 13-сонли етакчи мактаб-нинг 1-синф ўқувчиси **Сазонова Зоянинг** кичик мувафакцияларини ҳавола қилмоқдамиз. Ота-оналари зояни қайси мактабга беришлик ҳақида кўп ўйлашди. Тасодифан лойиҳа тўғрисида эшитиб қолиб Самарқанд шаҳар инклюзив таълим бўйича Координатор Раъно Халиловага мурожаат этишди. Зоя жуда тиришқоқ, у барча нарсаларга қизиқувчан. Ўзи учун янги олам кашф қилмоқда: синфдошлари, баскетбол, тўгараклар, севимли ўқитувчиси – Лола Валерьевна. Умид билдирамизки, Зояни олдинда эзгуликлар кутомоқда, у барча болалар билан биргаликда дунёни танийди.

Зоянинг янги олами

«Мен – кўнгиллиман!»

Исми-шарифим **Зилола Жалилова**, 6 йил Самарқанд шаҳридаги алоҳида эҳтиёжли болаларга ихтисослаштирилган махсус мактабда ишлаганман. Ҳозир «Ўзбекистоннинг алоҳида эҳтиёжли болаларни инклюзив таълим олиши» лойиҳасида 13-сонли етакчи мактабда кўнгилли бўлиб фаолият олиб бораяпман. Қуйида кўнгиллиларнинг ҳаёти ва фаолиятидан 8 асосий далил келтираман:

1 Кўнгилли ҳар доим боланинг орқа тарафида тиргак бўлиши шарт: қандай йўл тутиши кераклиги тўғрисида айтиши, у ёки бу вазиятда қандай йўл тутиши лозимлигини тушунтириши керак.

2 Агар ўқитувчи барчага, «Ёзинглар, болалар!» деб буйруқ берса, кўнгилли ўқитувчининг сўзини такрорламай, ўқитувчининг буйруғига қандай амал қилиш кераклигини тушунтиради.

3 Кўнгилли болага ўқув кунни мобайнида соат эрта-лабки 8 дан ўқув соатлари тугагунига қадар ҳамроҳлик қилади.

4 Кўнгилли кундалик муаммоларни ҳал этади: танаффус пайтида болага ҳамроҳлик қилади, тенгдошлари билан муносабатга киришишига ёрдам беради.

5 Кўнгилли бола билан ҳар доим синфда бўлади, ўқитувчининг нутқини бола барча билан бир қаторда вазифа, машқ, мисолларни ечиши учун етказди.

6 Кўнгилли бола таълимнинг алоҳида режаси асосида шуғулланиши учун синфда у билан бўлиши шарт.

7 Кўнгилли ўқитувчи эмас. Уни она тили ёки математикага оид билимларни чуқур билиши шарт эмас.

тикага оид билимларни чуқур билиши шарт эмас.

8 Кўнгилли алоҳида эҳтиёжга муҳтож ўқувчи ва ўқитувчи ўртасида таълим олишнинг воситачисидир. У ўқитувчидан олинган маълумотни ўқувчига осон тарзда тушунтириб, унинг таълим олиш жараёнидаги ўзлаштириш самарадорлигини таъминлайди

Муаллиф:
Жўрамуродов
Жўрамуроднинг
онаси
**Солиҳназарова
Ражабой**

Ҳар бир оилада фарзанд қадрли ҳисобланади. фарзандларимиз туфайли ҳаётимиз гўзаллашади. Фарзандларим ҳаётимнинг мазмунидир. Жўрамурод Жўрамуродов – бизнинг кенжа фарзандимиз. Унга «ДОИ алилия» ташхиси қўйилган. Фарзандим ўз тенгдошлари қатори фикрини аниқ билдирмасди, қўллари аниқ ҳаракатланмасди. унинг имконияти чекланганидан хафа бўлиб, болам ривожланиши учун қўлдан келганича шарт-шароит яратиб беришга ҳаракат қилардим. Шифокорларнинг тавсияси билан биз уни Термиз шаҳар 3-сонли болалар мактабгача таълим муассасасига олиб бордик. биринчи кунлари жўрамурод мустақил овқат ея олмас, эркин ҳаракатланмасди. Озгина бўлса-да, эркин гапиришни билмасди. Болалар боғчасига келгач на тенгдошлари, на ўзидан катта болалар билан мулоқотга киришмади. Қўл ҳаракатлари беҳол, интеллектуал қобилияти, хотираси ривожланмаган эди. Ҳозир Жўрамурод 5 ёшда. Кузатишларим бўйича, тарбиячилари ва бизнинг эътиборимиз туфайли унда ижобий ўзгаришлар ҳосил бўлмоқда. У мустақил овқатланишга бошлади. Болалар билан ўйнаш жараёнида ҳаракат қилишга ўрганди. Мустақил ечина олади ва кийимларини шкафга ўзи илади. Баъзан четдан кузата

Эътиборингиз ва жонкуярлигингиздан миннатдормиз

туриб унинг тиришқоқлигидан ҳайратланаман. Энди Жўрамурод ўнгача санай олади. Гуруҳдошларининг исмини аниқ айта олади. Тарбиячисини танийди, исмини билади. номи ни айтиб чақирсангиз кулади. Тенгдошлари у билан яхши муомала қилишади, ўзини ёлғиз

қолдиришмайди. Жўрамурод дўстлари даврасида катта бўлмоқда. Мактаб ёшига етгунига қадар кўп нарсаларни ўрганиб олишига аминман. Бунинг учун мен юртдошларим, у ҳақида ўз фарзандидек қайғураётган мураббийлардан миннатдорман.

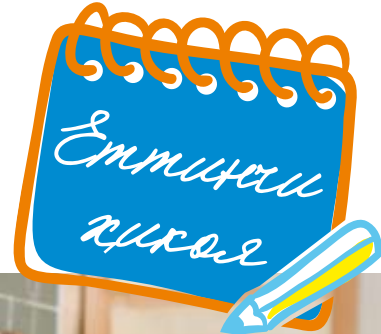
Термиз шаҳар, 3-сонли мактабгача таълим муассасасининг тарбиячиси:

«Мазкур лойиҳа шарофати билан болаларга таълим бериш учун техник жиҳозлар олиб келинди. мураббийлар гуруҳи махсус ўқишдан ўтишди. Мен ҳам лойиҳа томонидан ўтказилган семинар-тренингларда иштирок этдим. машғулотлар жараёнида имконияти чекланган болаларга таълим беришнинг янгича услубини ўзлаштириб олдим. бу албатта имконияти чекланган болаларга самарали таълим беришимизда яхши натижа беради. Чунки ҳар бир бола бизнинг Жўрамурод Жўрамуродов каби ўз келажагини қуриши учун эътибор ва таълим олиш ҳуқуқига эга бўлиши керак...»

Инклюзив таълим – амалда

Муаллиф: Урганч шаҳар 8-сонли таълим-тарбия мактаби раҳбарининг ўринбосари **М.Кенжаева**

Бугунги кунда кўп ривожланган мамлакатларда инклюзив таълим бора-сида белгиланган мувафақиятларга эришилган ҳамда етарли тажриба тўпланган. Болалар ривожланиши ва қобилияти даражасидаги жисмоний ҳамда руҳий фарқларни ҳисобга олиб турли мамлакатларда қўлланиладиган амалий чоралар уларнинг мослашуви ва жисмоний тикланишининг муҳим омили

ҳисобланади. «**Инсонга муаммо сифатида**

қарашдан

тўхтаб, унга ўзига хос ва эътибор билан муносабатда бўлгачгина биз ўзгара оламиз»

(Саймон). Алоҳида эҳтиёжли болаларни умумтаълим муассасаларига инклюзия (жалб этиш)ни таъминлаш уларнинг жамиятни тўлақонли аъзосига айлантиради. Шунингдек, бизнинг Урганч шаҳридаги 8-сонли умумтаълим макта-

бимиз ҳам ушбу лойиҳада иштирок этмоқда. 2015-2016 ўқув йилидан бошлаб мактаб «инклюзив таълим мактаби» вазифасини бажара бошлади. директоримиз Қувонч Воисова ва педагогларимиз жамоаси билан «инклюзив таълим дастури»га асосланган айни пайтда барча ўқув жараёнидаги ишлар олиб борилаётган махсус режа ишлаб чиқилди. Алоҳида эҳтиёжга муҳтож 21 бола аниқлаб олинди ва 6

инклюзив синф шакллантирилди. Ушбу синфларда ишлаш учун ижодий потенциали юқори эга бўлган тажрибали пешқадам педагогларимиз жалб қилинди. Мақсадимиз, инклюзив таълим шароитида болаларни мактаб дастурига мослаштириш эмас; балки аксинча, мактаб дастурларини болаларга хос тарзда – уларнинг руҳий, ижтимоий ва ақлий ривожланишларини таъминлашга ҳаракат қилган ҳолда

мослаштириб, ўқувчилар, педагоглар ҳамда ота-оналар муносабатини шакллантиришдир. Мактабимизда ҳар бир бола бетақдорлиги ва ўзига хосликлари ҳисобга олинган ҳолда алоҳида ёндошув билан таъминланади. Алоҳида эҳтиёжли ҳар бир таълим олувчига боланинг ривожланишидаги имконияти ва қобилиятларини

ҳисобга олиш мақсад қилиб олиниб, унга асосан барча таълим-тарбия ишлари олиб бориладиган ривожланишнинг индивидуал режаси(КИО) ишлаб чиқилган. Ишонаманки, олдимизга қўйган мақсадларга албатта, эришамиз. Чунки жамоамиз болалар истиқболи учун фаолият олиб бораётган аҳил жамоадир.

Муаллиф:
**Абдуллаев
Исломбекнинг**
онаси Мадраимова
Манзура

«Шамсия» болалари – меҳр тафтида

Абдуллаев Исломбекнинг онасиман. 2011 йилнинг 14 августида ўғлимга «Даун синдроми» ташхиси қўйилди. Оиламиз мутахассисларнинг бу маълумотига шубҳа билан қарашди, ҳеч кимнинг ишонгиси келмас эди. Мени ҳам бунга ишонмай қарадим. Бироқ кундан-кун фарзандим ривожланишдан орқада қолаётганлигини сеза бошладим. Скрининг текшируви ўтказиш учун Тошкентга келдик. Ташхис тўғри белгиланган-

лиги аниқ бўлгач эса, Исломбек алоҳида эътиборга муҳтожлиги барчага маълум бўлди. Онамнинг қўллаб-қувватлаши асосида ўғлимни мутахассисларга кўрсатдик, уларнинг маслаҳатлари ва тавсиялари асосида аввал ҳар уч ойда, сўнг эса ҳар олти ойда болани соғлигини тиклаш мақсадида уқалаш муолажаси курсларини ола бошладик. Онам билан биргаликда фарзандимга гапиришни, эмаклашни, юришни ўргатдик.

Исломбек 2 ёшга тўлганида юришни бошлади. Боланинг нутқи аниқ ва равон чиқиши учун логопедга муурожаат этишга қарор қилдик. Шунда қўшнимиз Шура опа Урганч шаҳар 27-болалар боғчасининг логопеди Латофат Рўзметовани тавсия қилдилар. Латофат билан мен ўғлим тўғрисида гапириб берган «Ўзбекистоннинг алоҳида эҳтиёжли болаларни инклюзив таълим олиши» лойиҳаси ўтказган конференцияда та-

нишдим. Шундай қилиб ўғлим билан 27-сонли етакчи мактаб-гача таълим муассаси (боғча) га қатнай бошладик.

Логопед билан ўтказиладиган доимий машғулотлар натижасида ҳозир ўғлим баъзи сўзларни талаффуз этишни, болалар билан машғулотлар ва тадбирларнда иштирок этишни, чизиш ва аппликация қилишни ўрганди. Оддий нарса

бўлиб туюлиши мумкин, бироқ бу оиламиз учун муҳим ривожланиш ҳисобланади. Ва, бу болалар боғчасининг мудираси ва унинг ходимлари Исломбекни ўзларига чўчимай, меҳр билан қабул қилганликлари туфайли бўлди.

Муяссар Иброҳимова бошқараётган ва ҳудудий экспертими Илмира Қобулова йўналтираётган «Умид»

ота-оналар клубидаги машғулотларга қатнай туриб, биз ота-оналар кучли имкониятга эга эканлигимиз ва қўл қовуштириб ўтирмай, фарзандимизнинг қизиқишлари асосида жамиятнинг тўлақонли аъзоси сифатида тарбиялашимиз кераклигини англамоқдамиз. Ва, энг муҳими – «**БАРЧАСИ ЯХШИ БЎЛАДИ!**» ишонишимиз шарт.

Она нигоҳи

Муаллиф:
Урганч шаҳар.
10-мактабнинг 1-синф
ўқувчиси, 7 ёшли Ибрагимов Сарварбекнинг бувиси,
«Умид» ота-оналар клубининг раиси –
Ибрагимова Муяссар
(Мая).

Қачон бўлса ҳаммбошқа болалар атрофида югуриб юришганлигида алоҳида эҳтиёжли ўз фарзандини етаклаётган она нигоҳига эътибор берганмисиз?!.. унинг нигоҳларида атрофидагилар фарзандига ачиниш, ҳайрат тушунмовчилик, чўчиш билан қараётганлари учун ҳам безовталиқ, аламзадалиқ, ўкинч бор. Кўзларидаги шунчаки жилмайиш ортида минг хил ўйлантираётган «Нега?» каби

саволлар балки паришонхотирлигига сабаб бўлаётгандир?.. Бундай она учун одамларнинг «Таслим бўлма, олдинга интил, ҳаммаси яхши бўлади» каби далда берувчи сўзлар ниҳоятда муҳим.

Бундай тасаллини менга Урганч шаҳар 28-сонли болалар боғчасининг мудираси Козимова Лайло Тоҳировна берди. «Ўзбекистоннинг алоҳида эҳтиёжли болаларни инклюзив таълим олиши» лойиҳаси

асосидаги «Ота-оналар клуби»да учрашдик. Кейинчалик Тошкентдаги Республика Болалар ижтимоий мослашув марказидаги сафарга бирга бордик. «Ахборот консультация хизматимиз(АКХ)га хуш келибсизлар!», – деб самимий кутиб олишди меҳрибон нажот фаришталари. Бизга яхши мутахассислар учради. Мутахассислар набирамга ўтказган барча машғулотда қатнашиб. улардан кўп нар-

са ўргандим. Машғулотлар ўртасида оналар ўртасида ўзаро фикр алмашиб, «Бундай қилса, нима бўлар экан-а?» шаклидаги юракларнинг чигили ёзилди. Бу ерда бегона инсоннинг ўзи йўқ. ҳеч ким бир-бировини муҳокама қилмайди, аксинча, маслаҳатлашилади, телефон ва яшаш манзиллари тўғрисидаги маълумотлар кейинчалик боғланиб туриш учун алмашинади... Ҳар бир она унга ҳайкал қўйиш ёки дoston ёзилишига арзийди. Мисол учун, она ДЦП, Даун синдромили фарзандини бағрига босиб ўтирар экан, хаёлида унинг боласи юрагининг бир парчаси, дунёдаги энг азиз ва энг яхши боладир унинг нигоҳида. Бошқа она эса боласини аравада судрамоқда. АКХга ташриф буюрар экан, ота-оналар мутахассислар шарофати билан қайтадан туғилгандек бўладилар, муаммоларга тўғри қарашга, унга дуч келганида эсанкираб қолмай, ўзини қандай тутиш кераклиги-

га ўрганишади. Машғулотлар пайтида ўрганилганлар зарурат туғилганида курслар тугаганида ҳам қўлланилиши шарт. Бундан АКХнинг хушмуомала, эътиборли, яқин, ғамхўр, билимдон мутахассислари сабоқ берадилар. Улар, албатта, сизни тинглашадди. маслаҳат беришади ҳамда ниманидир ўргатишади. **Улар учун энг муҳими боланинг қобилияти ва имкониятларини юзага чиқариш орқали унинг кучли томонларини очиб, жамиятнинг тўла ҳуқуқли аъзоси бўлиши учун касбий жиҳатларини такомиллаштиришдан иборатдир. алоҳида эҳтиёжли бола учун энг яқин инсон унинг онасидир.** Она учун энг муҳим тартиб – бола учун қулай тартибда яшаш ҳисобланади. Она фарзанди билан бирга уни камчиликларни топмай ёки мустақил бажаришга мажбурламай, ўйнаши, расм чизиши, қайтадан юришга, гапиришга «ўрганиши» шарт!

Мамлакатимизда инклюзив таълим ривожланиши учун ўзимга қуйидаги қоидаларни белгилаб олдим:

1. Осондан мураккабга қараб оқилона бориш.
2. Тизим асосида ҳаракатланиш.
3. Одамлар гавжум бўлган жойда ўз фарзанди ҳақида тортинмай гапириш, уни бекитмай, жамият ҳаётига ўргатиш.
4. Ушбу муаммони ҳал этиш жараёнига оила, қарндош-уруғ, бола қатнаётган болалар боғчаси, мактаб, синф, ота-оналар жалб қилиниши керак.
5. Кўнгиллилик хизматини юқори синф ўқувчилари, талабалар, ёш ўқитувчилар, ота-оналарни ушбу ишга тортган ҳолда тараққий топтириш шарт.
6. Мавзунини ёритиш жараёнига оммавий ахборот воситаларини фаол чорлаш лозим

2008 йилнинг 11 январидан анчадан бери кутаётган ўғлимиз Отабек дунёга келди. Барча ота-оналар сингари бахтли бўлиб, тақдиримизга шукроналар келтирдик. Отабек оддий болалар каби ўса бошлади, ўйинчоқлар ўйнар, шеърлар ёдлар эди, унинг илк айтган сўзи «ада, ойи» бўлган. Фарзандимиз тўрт ёшидан ўзгара бошлади. Тахминимиз бўйича, бувисиникига меҳмонда бўлганимизда онасини йўқотиб қўйганлигидан қаттиқ кўрққан ва бундан кейин камгап бўлиб қолди. Унда ёлғиз қолиш кўркуви-фобияси, онасига қаттиқ боғлиқлик пайдо бўлди, Отабек хонада ёлғиз қолишдан кўрқарди. Бир қанча врачлар – педиатр, невропатолог, психолог, логопед, дефектолог ва бошқа мутахассисларга қатнашимиз ҳеч қандай натижа бермади, ҳеч ким аниқ ташхис қўя олмади. Мутахассисларнинг фикри бир-бирига тўғри келмас эди. Врачлар томонидан мунтазам кузатишларга қарамай, Отабек беш ёшга етганида регресс бошланиб, умуман гапирмай қўйди. Биз эса врач, логопед, ҳатто хусусий мутахассисларга мунтазам қатнашни қўймас эдик. Бироқ ижобий натижалар кўринмасди. Бола онаси, бувиси ва бошқаларнинг қарамоғида ўса бошлади. Врачларнинг тавсияси билан биз РБИММ (Республика Болалар ижтимоий мослашув

Кўрқувни енгиб

маркази)га қатнадик, шунингдек, хусусий коррекция-логопед марказида дефектолог машғулотида иштирок этиш жараёнида Отабекда ижобий натижалар юзга чиқди. У товушларни ажратиб, талаффуз қилишга, расм чизишга, нарсалар ясашга, ўйинчоқлар билан ўйнашга бошлади. Отабек 7 ёшга тўлганида, олдимизда

сезиларли тарзда ўзгарди. Мактаб ўқитувчиларининг саъйи-ҳаракатлари туфайли у ёзиш, ҳисоблаш, қўшиқ куйлаш, расм чизиш ва яна бошқа кўп нарсаларни ўргана бошлади. Энг муҳими эса у тенгдошлари билан суҳбатлашади, дўстлари бор. Фарзандимиз синф ва мактаб жамоатчилиги ишларида мамнуният билан

келгусида унинг таълим олиш масаласи кўндаланг турди. Биз уни оддий мактабга бермоқчи бўлдик. Бироқ, уни мактабга қабул қилишадими ёки йўқми, билмас эдик. Марказда бизга алоҳида эҳтиёжли болалар учун инклюзив таълимнинг ҳудудий эксперти Дилдора Тўлагановага мурожаат этишни тавсия қилишди. Дилдора бизга инклюзив таълим лойиҳаси тўғрисида гапириб бериб, болаларни инклюзив таълим мактабларига танлаш комиссиясига йўналтирди. комиссия бизни Шайхонтахур туманидаги 324-умумтаълим мактабига жўнатди. Отабек ушбу мактабга қатнай бошлагач, кўз олдимизда

иштирок этмоқда. У мустақил равишда иш юритадиган, ёлғиз қолганида кўрқмайдиган бўлди. Мактабда болалар уни яхши кўришади, ўқитувчилари ўқув материални ўзлаштиришига ёрдам беришади. Ҳафтада уч марта мактаб логопедига қатнайди. Биз Дилдора Тўлаганова, мактаб директор ва педагоглар жамоасидан қўллаб-қувватлаганликлари учун миннатдоримиз. Ўйлаймизки, алоҳида таълимий эҳтиёжли болалар ўз тенгдошлари қатори оддий мактабда ўқишлари лозим. Бу уларнинг жамиятда ижтимоий ҳаёт кечиришларига ёрдам беради.

Муаллиф: Наманган шаҳар,
11-мактабнинг 1-«Д» синф
ўқувчиси Раҳмоналиев Диёрбек-
нинг онаси **Ҳолиқова Муқаддас**

«Орзуим – келажақда яхши инсон бўлсин...»

«Тошкент вилоятида таваллуд топганман. Турмуш ўртоғим ҳарбий бўлганлиги учун мана бир неча йиллардан бери Наманганда истиқомат қиламиз. Икки нафар фарзандим – қизим ва ўғлим бор. Бош фарзандим – Диёрбек. Туғруқ жараёни қийин кечганлиги туфайли унинг нутқида нуқсон бор. Уч ёшгача у гапирмаганлиги сабабли врачларга мурожаат қилишга мажбур бўлдик. Врачлар бош мияда икки тарафлама шикастланиш мавжудлигини аниқлаб, «руҳий ва нутқ ривожланишининг сулшлашиши» ташхисини қўйишди. Шундан сўнг Тошкент ва Андижондаги шифокорларга мурожаат қилдик ва уларнинг тавсиясига мувофиқ тиббий муолажалар олиб бордик. Шу тарзда вақт тез ўтиб, ўғлимнинг 7 ёшга тўлганлигини ҳам сезмай қолдим. Фарзандимни мактабда таҳсил олишини ўйлай бошладим. Бироқ, афсусларким, у жуда уятчан ва одамови эди. Тақдир тақазоси билан инклюзив таълим йўлга қўйилаётган Наманган шаҳридаги 11-мактабга бориб қолдим. Мактаб фаолияти тўғрисида айна пайтда кўп гапирилаётган, матбуотда ёзилаётган,

маҳаллий телеканалларда кўрсатилаётган пайтлар. Мен учун муҳим бўлган ўша кунни эсимдан чиқармасам керак. Мактабда алоҳида эҳтиёжли болаларни ўқитилиши юзасидан маълумот олишга борган эдим, семинар ўтилаётган ва унда Тошкентдан келган профессор Лола Раҳимовна Мўминова иштирок этаётган экан. Семинар кун тартибидан ота-оналар билан мулоқотга вақт ажратилган бўлиб, вазиятдан фойдаланиб ўғлим тўғрисида гапириб бердим. Лола Раҳимовна гапларимнинг тинглаб, ўғлимни текширувдан ўтказиш суҳбатига чақирди ва шундан сўнг фарзандимни 1-синфга қабул қилишди. Ўшандан бери фарзандим учун кувончимни ичимга сиғдира олмаяпман. Мактабда ўқиётган бир неча ойи мобайнида у бўй чўзиб, анча ўзгариб қолди. Менинг индамасгина ўғлим мулоқотга кириша оладиган, ўзига дўстлар орттириб улар билан бирга ўқийдиган ва ўйнайдиган бўлди. Унинг энг яқин дўсти Музаффар. Бир кун унга шеър ёдлата туриб, шеър муаллифи Зафар Диёр, десам, у: «Йўқ, ойи, шеър муаллифи Музаффар Диёрбек», –

дейди-я... Ҳозир ўғлим ёзишни, ўқишни билади, бинойидек расм чизади, ногора чалади. У жуда ҳам бахтиёр. Диёрбек айтадики, «Менинг дўстим Музаффар, мен уни жуда ҳурмат қиламан. Дўстим билан ҳар куни синфдаги гулларни парвариш қиламиз. Мен ўз ўқитувчимни жуда яхши кўраман. Улар менга ёзиш, ўқиш ва расм чизишни ўргатадилар. Менга мактаб ёқади ва у ерга ҳар куни боришни ёқтираман». Таълим бериш ўқитувчи ва ота-она ўртасидаги алоқа муҳим аҳамиятга эга бўлган мураккаб жараён эканлигига ўз тажрибамда ишондим. Масъулият ўқитувчининг ўзидагина эмас, бизнинг ўзимизда ҳам бўлмоғи даркор. Уй вазифаларини фарзандим билан бирга бажаришга, синфнинг очиқ машғулотлари ҳамда тадбирларида иштирок этишга ҳаракат қиламан. Орзуим – ўғлим Диёрбек яхши инсон бўлиб улғайиб, мамлакатимиз тараққий топишида ўзининг муносиб ҳиссасини қўшсин. Барчани бирдек кўриб ўқитилаётган инклюзив таълимга ташаккур».

Қўллаб-қувватлаш Маркази

Муаллиф: Тошкент вилоятининг инклюзив таълим бўйича координатори **Дилдора Тўлаганова**

Инклюзив мактабнинг асосий тамойили барча болалар ҳар қандай қийинчилик ва улар ўртасидаги тафовутга қарамай, ҳар қандай шароитда бирга таълим олишлари шарт эканлигини ўз ичига олади. Алоҳида эҳтиёжли болаларнинг таълим олиши ота-оналар ва мутахассисларнинг умумий вазифаси ҳисобланади. болаларни мактаб ва жамиятга мослашишларининг таъминланишига ёрдам берилиши ота-оналарда ижобий муносабат уйғотмоқда. Алоҳида таълимий эҳтиёжли болаларга таълим ва тарбия беришда ота-она ва ўқитувчилар тенг ҳамкор бўлишлари шарт. Ота-оналарга фарзандларига мос келадиган таълим турини танлаш ҳуқуқи берилиши керак ва бунда ота-оналарни қўллаб-қувватлаш учун инклюзив таълим бўйича Ресурс маркази ёрдам беради. Ресурс марказига мурожаат қилган ота-оналар фарзандларининг келажакдаги таълим йўналишини белгилаб олиш юзасидан барча зарур маълумот ва маслаҳатларни олишади. 2015 йилнинг ёзида Ресурс марказига 7 ёшли Артёмнинг онаси кўнғироқ қилди. Боланинг нутқида муаммо бўлиб, бир қўли ва оёғи яхши ишламас экан. Бироқ шунга қарамай, у жуда интилувчан, меҳнатсевар,

қизиқувчан ва мактабга боришни жуда истаркан. Она фарзандидаги ўзига хос жиҳатлар туфайли оддий мактабда ўқий олиши ёки йўқлиги борасида қайғураётган эди. Умумтаълим мактабида боласининг ўқиши тўғрисидаги тавсияномани олгач, онада ўғли барча болалар

ва онасининг доимий ёрдамида у ҳарф ва рақамларни ёзишни ўрганиб олди. Унга айниқса, жисмоний тарбия ва мусиқа фанларига бориш ёқади. Жисмоний тарбия дарсида Артём гуруҳини орқада қолдирмасликка ҳаракат қилади ва унга ён босишлари-

қатори оддий мактабда ўқишига умид пайдо бўлди. Бироқ хавотир ҳали тарқалмаганди. Ниҳоят Артём инклюзив мактабнинг биринчи синфига чиқди. Бу оддий мактаб. Лекин ўқитувчилар бу мактабда оддий болалар қатори алоҳида эҳтиёжли болаларни ҳам қабул қилиб, ўқитишга тайёрдирлар. Артём ҳар куни мамнуният билан мактабга қатнайди. Агар ўнг қўли унга бўйсунмаса, у чап қўлида ёза бошлайди. аввал у ёзишга бирмунча қийналди, тез чарчаб қолди. Ўқитувчиси

ни ёқтирмайди. Артём ёқимтой ва ўзига тортувчи бола, унинг атрофида доимо синфдошлари тўпланишади, дўстлари кўп. Бир куни фарзандининг ўқишидан хабар олгани синфига борган онаси ўғли математика ва ўқиш фанларидан бошқа тенгдошларига нисбатан яхши ўзлаштираётганлигини аниқлаганлигини мамнуният билан айтиб берди. Қийинчиликларга қарамай Артём тушкунликка тушмайди. У ўз тенгдошлари қаторида мувафақиятли ўқимоқда.

Европа Иттифоқи томонидан молиялаштирилаётган «Ўзбекистоннинг алоҳида эҳтиёжли болаларини инклюзив таълим олиши» лойиҳаси доирасида қуйидаги Ахборот қўлланмалари тайёрланди:

Болалар учун инклюзив таълим бериш бўйича китобча

Давлат органлари ва идораларга инклюзив таълим тўғрисида маълумот берувчи Ахборот қўлланмаси

Аҳолига инклюзив таълим юзасидан маълумот берувчи Ахборот қўлланмаси

Инклюзив таълим бўйича ўқитувчилар гуруҳи ва ота-оналарни бошқарув

Лойиҳа доирасида тайёрланган ушбу нашрлар ва ахборот бюллетенининг мазкур сонлари (№1-№5) бизнинг сайтимизда мавжуд:
<http://www.inclusive-education.uz/>

Ҳамкорларимизнинг сайти:

1. Республика Болалар ижтимоий мослашуви маркази – <http://www.rcsad.uz>
2. Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги – www.edu.uz
3. Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлиги – www.minzdrav.uz
4. Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги – www.uzedu.uz
5. Ўзбекистон Республикаси Аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш ва меҳнат вазирлиги – www.mehnat.uz
6. БМТнинг Ўзбекистондаги Болалар фонди (ЮНИСЕФ) – <http://unicef.uz/>
7. «Сен ёлғиз эмассан» Республика жамоат болалар Фонди – <http://www.sen.uz/>
8. SOS – Ўзбекистондаги болалар шаҳарчаси – <http://sos-kd.uz/>

ҲУДУДЛАРДАГИ ЭКСПЕРТЛАРНИНГ КОНТАКТЛАРИ

Урганчдаги масъул шахс:

Лойиҳанинг ҳудуддаги координатори:
Илмира Қобулова, тел: +998 93 755 17 87
Эл.почта: ilmira.kabulova@gmail.com

Термиз шаҳридаги масъул шахс:

Лойиҳанинг ҳудуддаги координатори:
Ихтиёр Темиров, тел: +99890-521-34-05
Эл.почта: ixtiyor_temirov@inbox.uz

Наманган шаҳридаги масъул шахс:

Лойиҳанинг ҳудуддаги координатори:
Мақсуда Муҳсинбоева,
тел: +998-91-3677505
Эл.почта: m.muhsinbaeva@gmail.com

Самарқанд шаҳридаги масъул шахс:

Лойиҳанинг ҳудуддаги координатори:
Рано Халилова, тел: +998-90 6033845
Эл.почта: rano.halilova@mail.ru

Тошкент шаҳридаги масъул шахс:

Лойиҳанинг ҳудуддаги координатори:
Дилдора Тўлаганова
Тел: +998 93 512 83 54,
Эл.почта: dtulyaganova@mail.ru

«Ўзбекистоннинг алоҳида эҳтиёжли болаларини инклюзив таълим

олиши» лойиҳасининг офиси
Республика Болалар ижтимоий мослашуви
маркази, Тошкент шаҳар,
Абдулла Қаҳҳор кўчаси, 34-уй
тел: (+99890) 980-59-85
Эл.почта: inklyuzivnoe.obrazovanie@hd-ie.com

Лойиҳа ЭКСПЕРТЛАРИ:

Мудите Рейгасе – инклюзив таълим бўйича эксперт

Латвияданман. Айти пайтда Миллий таълим марказидаги Махсус таълим бўлимнинг раҳбари вазифасида фаолият олиб бормоқдаман. Таълим соҳасидаги иш тажрибам 33 йил, шундан 26 йилида мактабда ишладим. Мактабда инглиз тили ўқитувчиси вазифасидан то мактаб директори ўринбосари даражасигача кўтарилдим. 16 йил оддий болалар билан бир қаторда ақлий ривожланишдан орқада қолган болалар ўқийдиган Махсус мактаб-интернатда директор бўлдим. Бу махсус ва оддий синфлардан иборат интеграллашган мактаб кўриниши эди. Мана қарийб 9 йил бўлибдики, махсус ва инклюзив таълим сиёсатини амалга ошириш соҳасидаман. Педагоглар ҳар бир ўқувчида турли эҳтиёж, қизиқиш, дунёқарашга эга бўлган шахсни кўришлари мен учун жуда муҳим. Ҳар бир мактаб ҳар бир ўқувчи учун хавфсиз муҳитни таъминлаб беришига қатъий ишонаман.

Мўминова Лола Раҳимовна – ТППК ва ўқув модулларининг эксперти, Республика болалар ижтимоий мослашуви марказининг ўқув ишлари бўйича ўринбосари

Мутахассислигим бўйича мактабгача таълим муассасаси, мактаб ва тиббий муассасасининг логопеди, бошланғич синф ўқитувчиси, педагогика фанлари доктори, Тошкент давлат педагогика университетининг коррекцион педагогика кафедрасининг профессориман. 30 йилдан бери шу йўналишдаги муассасаларга кадр тайёрлаб бериш билан шуғулланаман. инклюзив таълим махсус таълимда инновация сифатида республикада демократик жамият қуриш учун айти пайтда долзарб ва жуда муҳим. Мутахассис сифатида лойиҳа ўз ниҳоясига етса ҳам, алоҳида эҳтиёжга эга болалар учун инклюзив таълим барқарор бўлиши учун барча кучим ва имкониятимни сарфлайман.

Катерина Майнзюк – бюджет ва ҳуқуқ бўйича халқаро эксперт

Касбим бўйича иқтисодчиман. бюджет тизимини мустаҳкамлаш, аҳолини ёрдамга муҳтож қатлами – болалар, қариялар, имконияти чекланган кишиларга ўта фойдали ижтимоий хизматлар билан таъминланиши борасида иш олиб бораман. Фаолиятим доирасида турли мамлакат – аҳолини ҳимояга муҳтож қатламига бефарқ бўлмаган Марказий Осиё, Шарқий Осиё, Шарқий Европа, ва Фарбий Болқон давлатларининг ижтимоий сиёсатини шакллантиришга ёрдам бердим. Лойиҳада мен гуруҳ билан Ўзбекистондаги мавжуд инклюзив таълим тизимини баҳолаш ва уни яхшилаш учун тавсиянома ишлаб чиқиш борасида иш олиб бораяпман.

Мэтью Гриффитс–тренинглари бўйича халқаро эксперт

Имконияти чекланган кишиларнинг инклюзияси соҳасида қирқ йилдан ортиқ вақтдан бери ишлайман. 2000 йилгача мен махсус ва инклюзив таълим тизимидаги аввал инсонлар «ноодатий» ва «мажруҳ» деб қараган болалар ва ёшлар билан фаолият олиб борганман. Рафиқам билан 1970 йилда инсонлар оилада яшаши мумкин деб ҳисоблаган ногиронликнинг оғир шаклига дучор бўлган қора танли болани асраб олганмиз.

Мен Ўзбекистондаги алоҳида эҳтиёжга муҳтож болалар ва оилаларга имконият яратиб берувчи лойиҳада иштирок этаётганимдан мамнунман.

Юрген Беккер – лойиҳа раҳбари

Австрияликман, бироқ Венадан эмас, балки чекка ҳудуддаги нақд Алп тоғларининг қоқ марказида жойлашган Инсбрук шаҳариданман. Асосий касбим бўйича психологман. 2000 йилдан халқаро тараққиёт, болаларни ҳимоя қилиш соҳаларида фаолият олиб бориб келмоқдаман. 2000 йилда БМТнинг бола ҳуқуқлари тизими юриспиденция магистри унвонини олганимдан бери ижтимоий ва алоҳида эҳтиёжга муҳтож болаларнинг инклюзияси секторининг моҳиятини чуқурроқ англай бошладим. Мен болаларни «деинституционализация» қилиш соҳасида собиқ иттифоқ мамлакатлари ҳамда Болқон ҳудудида фаолият олиб бордим. Лойиҳамизда ишлашим менга жуда ёқди. кўриб турибманки, алоҳида эҳтиёжга муҳтож болаларни ижтимоий ва таълим йўналишларида олиб бораётган ишларимиз олдинга қараб силжимоқда.

Елена Вахакопус – таълим бериш метадологиясини ишлаб чиқиш ва сифатини баҳолаш механизми масалалари бўйича эксперт.

Педагог-психолог соҳасининг мутахассиси бўлишга ўқиганман. 20 йилдан ортиқ вақт мобайнида инклюзив таълимни йўлга қўйиш ҳамда имконияти чекланган катталар, болаларни реалибитация қилиш; давлат идоралари, ҳукумат ва ННО билан таълимий-ижтимоий сиёсатни ишлаб чиқиш, интеграциялаш ҳамда жорий қилишда ишлаб келмоқдаман. Инклюзив таълим инсоннинг асосий маънавий ҳуқуқи деб ҳисоблайман.

Лойиҳа ЭКСПЕРТЛАРИ:

Шерзодбек Шарипов – маълумотларни тўплаш, сақлаш ва фойдаланиш методикаси ва механизми масалалари бўйича эксперт

Лойиҳа доирасида асосий эҳтиёжга муҳтож болалар тўғрисидаги маълумотларни тўплаш ва таҳлил қилиш методикаси ҳамда воситалари устида иш олиб бормоқдаман. Бундан ташқари биз инклюзив таълим учун муҳим бўлган электрон маълумотлар базасини яратамиз ва бошқарамиз.

Ильмира Қобулова – ҳудудий эксперт, Хоразм вилояти

Касбим бўйича математика ўқитувчисиман, иш стажим 23 йил. Менинг бош ҳаётий ақидам – «Агар қандайдир эшик очик турган бўлса, уй ичкарасида нима борлигини кўриш шарт». Ҳаётий шиоримга амал қилган ҳолда, озгина бўлса-да, Ўзбекистон таълим тизимини ривожланишига ҳисса қўшган ҳол алоҳида педагогик ёндошувга муҳтож болалар нимадир янгилик яратиб, фойдали иш қилишни истайман.

Ихтиёр Темиров – ҳудудий эксперт, Сурхондарё вилояти

2011 йилдан бери Сурхондарё вилояти Халқ таълими Бошқармасининг имконияти чекланган болаларни ўқитиш йўналишида ишлайман. Умид билдираманки, лойиҳа якунида ўз ҳиссамни қўшганим ҳолда алоҳида эҳтиёжга муҳтож болаларни жамият ҳаётида ўз ўринларини топишидаги интеграциялаш даражаси ортади, уларга нисбатан муносабат ўзгариб, ўз кўникмаларини ривожлантириш ва мактаб ҳаётидаги фаолияти ошади.

Мақсуда Мухсинбоева – ҳудудий эксперт, Наманган вилояти

41 ёшман, мутахассислигим бўйича педагог-психологман. Имконияти чекланган кишилар билан ишлашдаги яқиндагина олган тажрибам ҳаётимни тубдан ўзгартириб юборди. Уч кун мобайнида ногиронлик турли даражасидаги болалар, шунингдек, уларнинг оналарини, мураббийларини билан нималар биландир ишладим, яратдим, қилдим. Уларнинг бир-бирига бўлган муносабатлари менда шундай куч таассурот қолдирдики, буни сўз билан ифода этиб бера олмайман. Улар ниманики ўрганган бўлсалар, болаликларидан бу нарсалар сингдирилган. Бундай болаларга вақт кўпроқ кетади, бироқ эришилган натижа ва ютуқлар олдида барча қийинчилар эсдан чиқади.

Раъно Халилова – ҳудудий эксперт, Самарқанд

Коррекцион мактабда рус тили ўқитувчиси бўлиб ишлайман. Лойиҳа гуруҳи билан бирга асосий эҳтиёжга муҳтож болаларнинг муаммолари тўғрисида жамиятни бохабар қилишни истайман. Ҳаёт соғлиқдан кўра устун экан, барча болалар бирга таълим олишлари шарт деб ҳисоблайман. Барча болаларда қобилият, ўсиш салоҳияти, жинс, этник қатлам турлича. Бизнинг вазифамиз алоҳида эҳтиёжга муҳтож болаларни таълим тизимига мослаштиришга ёрдам беришдан иборат.

Дилдора Тўлаганова – ҳудудий эксперт, Тошкент вилояти

Маълумотим бўйича дефектологман. 1995 йилдан 2014 йилгача 4–сонли оммавий болалар боғчасида мудира бўлиб ишладим.. 2010 йилдан ҳозирги кунгача нодавлат ўқув-коррекцион реабилитация марказининг директориман. 2009 йили Ғазалкент шаҳридаги 4 мактабгача таълим муассасасида соғлом болалар билан бир қаторда имконияти чекланган болалар таълим оладиган ва тарбияланадиган аралаш гуруҳ ташкил этдим. Ўйлайманки, алоҳида эҳтиёжга муҳтож болалар жамиятда оиладан ажралмаган ҳолда ўз ўринларини топишлари ва қизиқиш ҳамда имкониятларига кўра таълим олишлари керак.

Юлдузхон Умарбекова – ҳуқуқий масалалар бўйича миллий эксперт

Болалар ҳуқуқи, шунингдек, оилалар ва болалар билан ишлаш бўйича мутахассисман. РБИММ да фаолият олиб бораман. Умид билдираманки, лойиҳа фаолияти натижасида мамлакатимизда инклюзив таълимни жорий этиш бошланади ҳамда жамиятимиз мазкур жараённи англаган ҳолда ушбу жараёнда иштирок этади.

Лойиҳа ҳақида қисқача маълумот «Ўзбекистоннинг алоҳида эҳтиёжли болаларини инклюзив таълим олиши» лойиҳаси

Лойиҳа ўз фаолиятини уч асосий йўналишда 5 географик ҳудудда – Тошкент шаҳар, Самарқанд вилояти, Наманган вилояти, Хоразм вилояти, Сурхондарё вилоятларида олиб боради.

Биринчи йўналиш: Стратегик доира. Алоҳида эҳтиёжга муҳтож болалар учун тенг ва инклюзив муносабат ўрнатишда ҳукуматнинг юридик ҳамда молиявий доирасида узоқ муддатли стратегияни ишлаб чиқиш

Иккинчи йўналиш: Имкониятларни кенгайтириш. Инклюзив таълим бўйича хизмат олди ва паралел йўналишда ўқитувчилар ҳамда ёрдамчи ходимларни тайёрлаш модулини ишлаб чиқариш ва йўлга қўйиш.

Учинчи йўналиш: Жамият хабардорлигини ошириш

Ўзбекистонимизда алоҳида эҳтиёжга муҳтож болалар ва катталарни инклюзиясини амалга ошириш зарурлигини жамиятга етказиш.

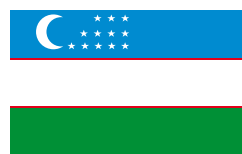
Асосий ҳамкорларимиз Республика болалар ижтимоий мослашуви маркази (РБИММ) ва Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги

Европа Иттифоқи

РБИММ

Ўзбекистон Республикаси

Ушбу лойиҳа Европа Иттифоқи томонидан молиялаштирилмоқда ва HumanDynamics раҳнамолигидаги консорциум орқали амалга оширилмоқда.

Веб-сайт проекта «Инклюзивное образование для детей с особыми потребностями в Узбекистане»: inclusive-education.uz/

Следите за нашими новостями в Facebook: www.facebook.com/inclusive.uz

Веб-сайт Делегации Европейского Союза в Республике Узбекистан: eeas.europa.eu/delegations/uzbekistan

Страница Делегации Европейского Союза в Facebook: www.facebook.com/eudeluzb

Веб-сайт Республиканского центра социальной адаптации детей: www.rcsad.uz

Тошкент, 2016 й.